Vai saimniekojot savā zemē draudēs ieslodzījums?

Par smagākiem noziegumiem pret vidi būs jāsēž cietumā 8–10 vai pat 12 gadi, vienlaikus to, kā šī norma tiks piemērota praksē, rādīs laiks; zemes apsaimniekotāju sākotnējās bažas par riskiem, pat strādājot ar visām atļaujām, ir mazinātas, taču neesot pilnībā novērstas

Māris Ķirsons

Saeimā galīgajā lasījumā ir akceptēti grozījumi Krimināllikumā, kurus apspriešanas laikā pavadīja skaļi protesti gan no zemes apsaimniekotājiem, gan no vides organizācijām.

“Cēli mērķi”…

Izmaiņu mērķis ir pastiprināt vides krimināltiesisko aizsardzību, un tiek noteikti bargāki sodi par smagiem noziegumiem pret vidi, vienlaikus precizējot krimināLatbildības piemērošanas nosacījumus vides noziegumu lietās. Pieņemtie grozījumi nosaka krimināLatbildību par smagiem pārkāpumiem pret vidi, tostarp par piesārņojumu, nelikumīgām darbībām ar bīstamām vielām, prettiesisku jūras piesārņošanu, atkritumu aprites noteikumu pārkāpumiem un citiem nodarījumiem, kas rada būtisku kaitējumu videi. Kriminālatbildība noteikta arī par invazīvu svešzemju sugu apzinātu ieviešanu un izplatīšanu, par darbībām bez likumā noteikta ietekmes uz vidi novērtējuma, īpaši aizsargājamo sugu un to dzīvotņu iznīcināšanu, kā arī noteiktu lauksaimniecības un meža produktu nelikumīgu laišanu tirgū ievērojamā apmērā, norādīts Saeimas informācijā. Par smagākajiem vides noziegumiem grozījumi nosaka brīvības atņemšanu līdz astoņiem, desmit vai atsevišķos gadījumos pat divpadsmit gadiem. Šādi sodi tiks piemēroti, ja radīts neatgriezenisks kaitējums videi, iznīcinātas aizsargājamas ekosistēmas vai iestājušās citas smagas sekas. Vienlaikus precizēti atsevišķi gadījumi, kas atbrīvos no krimināLatbildības, lai tā netiktu piemērota personām, kuras ievērojušas normatīvo aktu prasības un nav apzināti nodarījušas kaitējumu īpaši aizsargājamām sugām vai to dzīvotnēm, kā arī personām, kuras ierobežo invazīvo svešzemju sugu izplatību. Bargāki sodi būs arī par vairākiem vides noziegumiem, tostarp atkritumu

apsaimniekošanas noteikumu pārkāpšanu, atmosfēras un jūras piesārņošanu, meža dedzināšanu, kā arī datu slēpšanu par dabas vides piesārņojumu. Tāpat Saeima akceptēja arī saistītos grozījumus Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtības likumā, kas precizē kaitējuma videi izvērtēšanas kritērijus, norādīts Saeimas informācijā. Grozījumi izstrādāti, lai Latvijas regulējumu saskaņotu ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2024. gada direktīvu par vides krimināltiesisko aizsardzību, stiprinot cīņu pret smagiem noziegumiem pret vidi visā Eiropas Savienībā.

Kompromisu kompromiss

“Kompromisu kompromiss,” tā grozījumus vērtē Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes valdes priekšsēdētājs Guntis Gūtmanis. Viņš norāda, ka šo grozījumu apspriešana no visām pusēm sākās ar skaļu bļaušanu. Proti, vides organizācijas uzstāja: saimnieciskās darbības atļauja kļūst par iespēju neievērot dabas aizsardzības likumus un atbrīvo no kriminālatbildības par būtiska kaitējuma nodarīšanu īpaši aizsargājamām sugām un biotopiem, savukārt zemes apsaimniekotāji – lauksaimnieki un mežsaimnieki – norādīja, ka atļautās saimnieciskās darbības veikšana var būt ar risku, ka pret viņiem tiek uzsākts kriminālprocess. “Rezultātā sarunas noveda pie savdabīga kompromisu kompromisa, kaut arī jautājumus par to visās pusēs var atrast, cik vēlas,” skaidro G. Gūtmanis. Viņš neslēpj pārsteigumu par ES direktīvā noteiktajiem soda apmēriem – cik kam par ko, pietrūkstot būtībai. “Viena situācija ir, kad kāds dīvains cilvēks apzināti izgāž kādu kravu upē, ezerā, un otra, kad kaut kas iekļūst ūdenī kādas avārijas gadījumā, vai vēl vairāk – ieejot mežā, tā īpašnieks uzmin sēnei, kura ir tāda vienīgā visā Latvijā vai Eiropā,” skaidro G. Gūtmanis. Viņš norāda, ka debates Saeimas Juridiskajā komisijā noņēma bažas par neapzināta maznozīmīga kaitējuma nodarīšanas soda riskiem.

Cilvēks pēdējā vietā

“Pēc Krimināllikuma grozījumu pieņemšanas Saeimā rodas jautājums par vērtību sistēmu Eiropas Savienībā un Latvijā un to, vai cilvēks ir vērtība, un ko lēmumpieņēmēji šajā sistēmā vērtē augstāk. Šāds jautājums rodas par izdarītajiem grozījumiem, kas paredz, ka par īpaši aizsargājamo augu, sēņu bojāšanu, par īpaši aizsargājamo augu, sēņu vai ķērpju iegūšanu, turēšanu, pārdošanu, bojāšanu soda ar brīvības atņemšanu līdz astoņiem gadiem, savukārt likumā neizmainītā norma

par cilvēka slepkavību paredz brīvības atņemšanu, sākot no pieciem gadiem, kas var nozīmēt, ka **par cilvēka slepkavību var nākties sēdēt cietumā mazāk nekā par ķērpja bojāšanu**," tā situāciju vērtē Latvijas Meža īpašnieku biedrības valdes priekšsēdētājs Arnis Muižnieks.

Palielinājies saimnieciskās darbības risks

"To, kā attiecīgās Krimināllikuma normas darbosies praksē, rādīs laiks, taču šo grozījumu apspriešanas laikā ir radušies ļoti daudzi jautājumi, uz kuriem diemžēl aizejošās Saeimas vairākums tā arī nav atbildējis, proti, kas ir Latvijas lielākā vērtība – šeit dzīvojošie cilvēki vai kas cits, piemēram, Rietumeiropā sen nemītošs augs, putns, dzīvnieks vai kukainis? Ja pirmajā vietā ir cilvēks, tad šķiet, ka sods – 8 līdz12 gadi cietumā – par kāda bioloģiski vērtīga eksemplāra iznīcināšanu, pat nezinot par tāda esamību savā mežā vai laukā, ir nesamērīgs, taču samērīgs tas var būt tikai un vienīgi tad, ja tas tiek darīts apzināti," kopējo situāciju vērtē Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs Rolands Feldmanis. Viņš norāda, ka pašreizējā grozījumu konstrukcija būtībā ir pielādēta ar augstu risku saimnieciskās darbības veicējiem. "Problēmas pamats ir interpretācija un piemērošana praksē, jo perspektīvā šo var izvērst par instrumentu ne tikai, lai kaitētu personai, kas veic saimniecisko darbību vai izmanto savu privāto īpašumu, bet arī, lai paralizētu uzņēmumu saimniecisko darbību un gūtu iespēju saņemt labumu par vides konsultācijām," skaidro R. Feldmanis. Viņaprāt, zemes apsaimniekotājiem tagad, lai mazinātu risku uz vairākiem gadiem iesēsties cietumā, nāksies pieaicināt vēl papildu ekspertus un tiem maksāt viņu prasīto atalgojumu, vienlaikus tādējādi mazinot jau tā iedragāto konkurētspēju ar tiem pašiem kaimiņiem Lietuvā vai vēl jo vairāk Polijā. "Interesanti būtu uzzināt, vai tieši tādas pašas normas un soda riski ir arī šo konkurentvalstu zemes apsaimniekotājiem, jo autori jau atsaucas uz ES direktīvu par vides krimināltiesisko aizsardzību," retoriski jautā R. Feldmanis. Viņaprāt, neviens saprātīgs zemes īpašnieks neplāno apzināti iznīdēt kādas dabas vērtības, bet, ja kāds trakais kaut ko tādu dara, tāpēc jau visi pārējie nav jāpakļauj milzīgam riskam. "Zināja, vajadzēja zināt vai nezināja ir jēdzieni, par kuriem ikviens var strīdēties, bet tikai līdz brīdim, kamēr par to jau lemj tiesā," norāda R. Feldmanis. Viņaprāt, šādā situācijā lielākās ieguvējas varētu būt ārvalstu lielākās kompānijas, kurām šie Krimināllikuma sodu riski var palīdzēt iegādāties no pašmāju zemniekiem vērtīgāko aktīvu – zemi, turklāt viņi varēs noalgot vislabākos

juridiskās tehnikas zinātājus, lai pierādītu savu taisnību. “Vairumam vietējā kapitāla zemes īpašnieku tādas rocības nav,” uz jautājumu par to, kāpēc ārvalstu kapitālam šīs izmaņas rada priekšrocības, atbild R. Feldmanis. Viņš atgādina, ka bagāts – turīgs – saimnieks var darīt, kā vēlas, bet mazturīgais – kā sanāk, un rezultātā var zaudēt pilnīgi visu, un tas jau nozīmē tikai somas kravāšanu. “Raugoties uz virzītajām izmaiņām Civillikumā un Krimināllikumā tieši attiecībā uz dabu, dzīvniekiem, augiem, rodas sajūta, ka citu problēmu te, Latvijā, nav, vienlaikus varbūt būtu laiks šai kategorijai ne tikai piešķirt tiesības, bet arī noteikt krimināltatbildību par nodarīto kaitējumu. Savulaik taču esot bijuši tiesu procesi pret pelēm un žurkām, kuras izēdušas pārtikas graudus. Darbs būtu gan tiem, kuri attiecīgos procesus izvirzītu, uzraudzītu, gan izmeklētu un nodrošinātu izskatīšanu,” ironizē R. Feldmanis. Viņš gan norāda, ka daudz jēdzīgāk parlamentam un tiesu sistēmai būtu nodarboties ar reālu, nevis izdomātu problēmu risināšanu. “Un vispār, kā sauc Ministru prezidentu, tieslietu un ārlietu ministrus, kuri savulaik piekrita, ka ES līmenī vispār tiek pieņemta šāda direktīva, ja Latvijas gadījumā tā būtībā ir attiecināma tikai uz tehnogēnām katastrofām vai patiešām jukušu cilvēku darbībām, bet ne uz ikdienas saimniecisko darbību tai atļautā vietā?” tā R. Feldmanis.

CITĀTS

Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs Rolands Feldmanis: «Problēmas pamats ir interpretācija un piemērošana praksē, jo perspektīvā šo var izvērst par instrumentu ne tikai, lai kaitētu personai, kas veic saimniecisko darbību vai izmanto savu privāto īpašumu, bet arī, lai paralizētu uzņēmumu saimniecisko darbību un gūtu iespēju saņemt labumu par vides konsultācijām,»